

УДК 347.65/.68

В.К. Гіжевський
кандидат юридичних наук, професор,
проректор, декан юридичного факультету,
Університет економіки та права «КРОК»

А.М. Веремієнко
студентка VI-го курсу юридичного факультету,
спеціальність «Правознавство»,
Університет економіки та права «КРОК»

Особенности захисту спадкових прав у судовому та нотаріальному порядку в Україні

У даному дослідженні розглядаються основні способи захисту спадкових прав в Україні, а саме, захист спадкових прав у судовому та нотаріальному порядку.

Ключові слова: спадкові права, суд, нотаріат України.

В.К. Гижевский
кандидат юридических наук, профессор,
проректор, декан юридического факультета,
Университет экономики и права «КРОК»

А.М. Веремиеенко
студентка VI-го курса юридического факультета,
специальность «Правоведение»,
Университет экономики и права «КРОК»

Особенности защиты наследственных прав в судебном и нотариальном порядке в Украине

В данной работе рассматриваются основные способы защиты наследственных прав в Украине, а именно, защита наследственных прав в судебном и нотариальном порядке.

Ключевые слова: наследственные права, суд, нотариат Украины.

V. Hizhevskyy
Candidate of Legal Science, Professor,
Prorector, Dean of the Faculty of Law,
“KROK” University

A. Veremiyenko
student VI-year student of the Faculty of Law,
specialty “Jurisprudence”
“KROK” University

Peculiarities of protection of inheritance rights in judicial and notary in Ukraine

The main methods of protection of inheritance rights in Ukraine are considered in this article. There are protection of inheritance rights in court and by notary.

Key words: *inheritance rights, the court, the notaries of Ukraine.*

Постановка проблеми

На даний час досить актуальною є тема захисту спадкових прав, з цього приводу є безліч дискусій, дослідники сучасних наук відстоюють думку щодо збереження і розширення способів захисту прав громадян, у тому числі спадкових. Так, здебільшого під поняттям захисту прав розуміють більш вузьке поняття, таке, як охорона від прямих порушень, в той час як існує необхідність у тому, щоб розглядати дану проблему з іншої, власне ширшої точки зору. Прикладом розширення шляхів вирішення ситуацій, що часто зустрічаються при виникненні спадкових правовідносин, є подолання малої забезпеченості чи незабезпеченості прав і свобод; низького рівня належних умов і засобів їх реалізації, не враховуючи прямих протиправних посягань на ці права. Вирішенням такої проблеми загалом є введення заходів соціально-економічного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження в галузі спадкового права проводили та проводять такі автори, як С.С. Бичкова, О.В. Дзера, Ю.О. Заїка, О.Є. Кухарев, О.С. Мазур, Є.О. Харитонов та ін. Результати їхніх досліджень дають можливість отримати чіткіше уявлення про особливості захисту спадкових прав у судовому та нотаріальному порядку в Україні.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Проблеми судового захисту спадкових прав в окремому провадженні та його співвідношення із захистом спадкових прав у порядку позовного провадження розглянуто, але практика свідчить, що проблема захисту спадкових прав залишилась. І в ній основним каменем спотикання є особливість захисту спадкових прав громадян в судовому, а саме позовному та нотаріальному порядку. Не вирішене питання тут у тому, що відсутні чітко сформовані способи захисту прав спадкування.

Формулювання цілей статті

Цілі, що автор планує досягнути: дослідити проблему, що виникла; розвинути тему для обговорень; підштовхнути до її вирішення; висвітлити два основних способи захисту спадкових прав; розкрити особливості цих способів.

Виклад основного матеріалу дослідження

Почнемо з того, що розглянемо два основних способи захисту спадкових прав, а саме:

- захист спадкових прав у нотаріальному порядку;
- захист спадкових прав у судовому порядку.

У першому випадку спадкове право

особи і громадянина можна захистити в нотаріальному порядку. Для того щоб дослідити даний спосіб, спочатку потрібно визначити, що варто розуміти під поняттям нотаріат України.

Так, нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на яких покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності (ст. 1 Закону України «Про нотаріат»).

Це поняття містить у собі суб'єктивну та об'єктивну сторони діяльності нотаріату, а також мету вчинення нотаріальних дій.

Суб'єктивна сторона поняття вказує на систему нотаріальних органів (державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріуси).

Об'єктивна ж сторона вказує на повноваження нотаріальних органів і посадових осіб стосовно кола тих дій, які вони відповідно до Закону України «Про нотаріат» можуть вчиняти. При цьому вчинення передбачених законом нотаріальних дій не повинно викликати спору, оскільки предметом нотаріальної діяльності є справи, в яких відсутній спір як такий, і якщо в процесі вчинення нотаріальної дії він виникає, то підлягає вирішенню в органах суду чи арбітражного суду, а сама нотаріальна дія в такому разі зупиняється до набуття рішенням законної сили.

Для прикладу заходів попередження порушення спадкових прав осіб, візьмемо охорону спадкового майна. Вона здійснюється для захисту прав спадкоємців, відказодержувачів та інших заінтересованих осіб, з метою збереження майна [8, с.123].

Виконавець заповіту вживає заходів щодо охорони спадкового майна і управління ним за власною ініціативою чи за вимогою спадкоємця. Такий самий обов'язок покладений і на нотаріуса за місцем відкриття спадщини.

Заходами з охорони спадкового майна є:

- оцінка й опис спадкового майна;

- внесення готівки, яка належить до складу спадщини, на депозит нотаріальної контори;

- передача цінних паперів, валютних цінностей, дорогоцінних металів та каменів, а також виробів із них на зберігання в банк;

- передача майна, що вимагає управління (частка у статутному капіталі, цінні папери, виключні права), в довірче управління;

- передача окремих речей на зберігання спадкоємцям або іншим особам [8, с. 123].

Щодо спадкування можна зазначити, що право прийняти спадщину, яке виникає у спадкоємця в момент її відкриття, означає також можливість спадкоємця відмовитися від спадщини. Відмова від спадщини, як одна з гарантованих спадкоємцю можливостей, врегульована статтями 1273-1275 Цивільного кодексу України [7, с. 618].

Втім, не всі способи захисту даних прав закріплені чинним законодавством, деякі з них використовуються в нотаріальній практиці. Одним із таких способів захисту та гарантування спадкових прав є захист прав однієї особи за рахунок інтересів іншої особи, що виражається в написанні заяви про відмову від спадщини, в якій зазначається те, що особа, яка відмовляється від спадку, в подальшому, тобто протягом 6 місяців (період прийняття спадщини), не буде претендувати на неї, висловлювати претензій у вигляді звернення до суду. Тим самим здійснюється захист прав на спадкування тієї особи, що не відмовляється та готова прийняти спадщину.

Також можна виділити ще два способи захисту спадкових прав осіб у нотаріальному порядку, такі як:

- спадкування за правом представлення;

- спадкування за спадковою трансмісією.

Спадкування за правом представлення – це спадкування за законом, яке передбачає появу у певних спадкоємців права на спадкування за умови смерті до відкриття спадщини того з їхніх родичів, хто був би спадкоємцем. Таким чином, його власні спадкоємці ніби представляють у спадкових відносинах особу, яка одержала би права на спадкування, якби була живою на час відкриття спадщини [10, с. 377].

Якщо спадкоємець за заповітом або за законом не встиг прийняти спадщину і помер після її відкриття, право на належну йому частку спадщини переходить до його спадкоємців. Це називається спадковою трансмісією. Зазначена частка спадщини відходить до його спадкоємців за законом або, якщо він встиг скласти заповіт, до його спадкоємців за заповітом [9, с. 231].

Отже, дослідивши вище сказане, можна зробити висновок, що, використовуючи такі два підходи в нотаріальній практиці, необхідно здійснювати захист спадкових прав тієї особи, яка може одержати права на спадкування та має право прийняти спадщину, що належить їй за законом.

У другому випадку спадкове право особи і громадянина можна захистити в судовому порядку. Наприклад, реалізація права громадян на розпорядження своїм майном на випадок смерті шляхом складання заповіту значною мірою залежить і перебуває у нерозривному зв'язку з тими засобами та механізмами, за допомогою яких відбувається здійснення волевиявлення заповідача. Одним із таких засобів виступає інститут виконання заповіту, який надає спадкодавцеві можливість доручити певній особі (фізичній або юридичній) здійснення заповідальних розпоряджень у точній відповідності з його волею.

Виконання заповіту можна визначити як цивільне правовідношення, ініціатором

якого виступає, як правило, заповідач, за яким на фізичну чи юридичну особу (виконавця заповіту) покладається обов'язок щодо здійснення комплексу дій, спрямованих на реалізацію положень, які містяться у заповідальному розпорядженні [7, с. 604-605].

Що ж це означає? Здебільшого певні дії, які має виконати спадкоємець, є умовою, за якою особа успадкує те чи інше майно, якщо виконає останнє розпорядження спадкодавця. Такою умовою, для прикладу, може бути: «одружитися чи вийти заміж за термін прийняття спадщини, тобто за 6 місяців». Якщо ж особа не бажає виконувати такої умови та, крім того, така умова порушує чинні норми законодавства, а саме згідно з ч.1 ст. 24 Сімейного кодексу України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка; примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається, спадкоємець має право звернутися до суду для захисту своїх спадкових прав, тобто скасування даної умови в судовому порядку та отримання законно успадкованого майна.

Висновки

Отже, розглянувши та ознайомившись із вище викладеним, можна визначити два основних способи захисту спадкових прав людини та громадянина, а саме – захист спадкових прав у нотаріальному порядку та захист спадкових прав у судовому порядку.

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 18.12.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. // ВВР України. – 1993. – № 39. – Ст. 383; 1998. – № 35. – Ст. 241; 2000. – № 32. – Ст. 245; № 50. – Ст. 257.
3. Цивільний кодекс України. Прийнятий 16 січня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40-44. – Ст. 356.
4. Сімейний кодекс України //ВВР України. – 2002. – № 21-22. – С. 135.
5. Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 296/5.
6. Бичкова С.С., Бірюков І.А., Бобрик В.І. та ін.; За заг. ред. С.С. Бичкової / Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання. Навчальний посібник. – К.: КНТ, 2006. – 498 с.
7. Дзера О.В., Боброва Д.В., Довгерг А.С та ін.; За ред. Дзери О.В., Кузнєцової Н.С. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. — К.: Юрінком Інтер, 1999. – 864 с.
8. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. Навч. посіб. – К. Істина, 2005. – 312 с.
9. Кухарєв О.Є. Спадкове право України: Навч. посібник / О.Є. Кухарєв. – К. : Алерта, 2013. – 328 с.
10. Мазур О.С. Цивільне право України: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
11. Харитонов Є.О. Коментар до Цивільного Кодексу України. – К. : Істина, 2003. – 773 с.